

PETRA ČEŘOVSKÁ

PŘEŽIL, ALE NIKDY NEZAPOMENUL

MUKL

PŘÍBĚH PODLE
SKUTEČNÉ UDÁLOSTI

COSMOPOLIS

Petra Čeřovská
MUKL

Vydala Grada Publishing, a. s., pod značkou Cosmopolis
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401
jako svou 7815. publikaci

Odpovědná redaktorka Romana Homonická
Jazyková úprava Eva Kadlecová
Návrh obálky Ondřej Mikulecký
Grafická úprava a sazba TypoText
První vydání, Praha 2020
Vytiskla tiskárna FINIDR, s. r. o., Český Těšín

© Grada Publishing, a. s., 2020
Text © Petra Čeřovská, 2020

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

ISBN 978-80-271-1938-7 (ePub)

ISBN 978-80-271-1937-0 (pdf)

ISBN 978-80-271-1399-6 print)

PETRA ČEŘOVSKÁ

PŘEŽIL, ALE NIKDY NEZAPOMNĚL

MUKL

Úvod

Tento příběh je inspirovaný skutečnými událostmi a skutečnými lidmi, kteří jej utvářeli. Pokusila jsem se o rekonstrukci životního příběhu svého dědy, bývalého politického vězně, který se stal v padesátých letech minulého století obětí vykonstruovaného procesu, jednoho ze čtyř desítek navazujících na proces s Dr. Horákovou. Je to vyprávění o lidské odvaze, bolesti, víře, ... o nezlomnosti a síle přátelství, které neukončila ani smrt.

Prolog

Příběh, který mi předložila Petra Čerovská o svém dědovi Vladimíru Hanušovi a celém jejich rodě, jsem vlastně chtěla sepsat ještě za své činnosti v Konfederaci politických vězňů. V této organizaci jsem pracovala plných třicet let. Měla jsem možnost poznat mnoho osudů „muklovských“ rodin, ale osobně jsem vše prožívala nejvíce s rodinou Hanušovou.

V květnových revolučních dnech roku 1945 se v objektu vidochovské továrny stala tragická událost, kdy byl zastřelen Josef Hanuš. Do dnešního dne nebyla tato vražda objasněna. Tehdy jsem ještě netušila, že za pár let poznám další členy Hanušova rodu – syny Stanislava a Vladimíra, kteří se zapojili po roce 1948 do novopacké odbojové skupiny. V srpnu 1949 došlo k zatýkání odhalených členů – tzv. protistátních živlů. Mezi nimi byl zatčen i můj manžel. Soudní proces se konal v červenci 1950. Každý odsouzený měl povolenou účast jednoho člena rodiny. Do Hradce Králové jsme se dostavily tři ženy – matka Marta Hanušová, Růžena Šulcová (matka dalšího zatčeného) a já. Obě ženy jsem podpírala do schodů soudní budovy, před níž byli nahnáni příznivci režimu, kteří po nás házeli vším, co měli po ruce, a křičeli hanlivá slova a nadávky. Otírala jsem jejich kabáty a dodávala jim sílu. Jejich psychika byla těžce otřesená, protože nedokázaly pochopit tolik lidské zloby a nenávisti. Takhle vznikalo naše dlouholeté přátelství, které trvalo po celý náš

život. Návštěvy ve Vidochově se staly pravidelnou podporou paní Marty a jejího dvanáctiletého syna Zdeňka.

Poté co se oba bratři vrátili domů, se naše přátelství stále prohlubovalo. Byli jsme všichni jedna velká rodina. Později jsem doprovázela každého člena Hanušovy rodiny na jeho poslední cestě a loučila jsem se s nimi ve vidochovském kostelíčku.

Na oslavách 80. narozenin Elišky Hanušové – manželky Vladimíra – jsem se setkala s jejich vnučkou Petruškou, a tehdy vznikl nápad sepsat celou ságu tohoto rodu. Jelikož se můj zdravotní stav horšil, ujala se celé této práce právě Petruška sama. Jako nadějný potomek rodu to dokázala s neuvěřitelnou empatií a zanechává zde vzpomínky na události, které sama neprožila, ale svou houževnatostí leccos dokázala dohledat a zaznamenat v této knize. Vrací mě ve vzpomínkách zpět do doby, která byla pro mnoho lidí velice těžká a pro mnohé neuvěřitelná. Jsem ráda, že naše věrné přátelství pokračuje i s mladou generací. Vážím si všech mladých lidí, kterým není lhostejná láska k naší vlasti. Závěrem bych chtěla poděkovat především Petrušce, která dokázala zdokumentovat tento velký rod a jeho osudy. Budiž mementem příštím generacím.

Blanka Čílová

Bývalá předsedkyně pobočky KPV Nová Paka

Věnování

Tuto knihu věnuji věrnému přátelství všech novopackých hrdinů, jejichž hlasy navždy utichly, a paní Blance Čílové, která je jako jednu velkou rodinu spojovala.

I.

Leden 2018

„Dnes je to špatný, má už velký bolesti.“ Mnoho si z matčina telefonátu nepamatuji. Víím, že na mě mluví, ale obsah jejích slov mi uniká. Pláče. Krátce jí odpovídám a třesoucí se rukou pokládám telefon, na jehož druhé straně už nikdo není. Přijíždím k první odbočce, zastavím a měním směr jízdy. To zvládnou, chlácholím sama sebe. Musím už konečně překonat ten svůj věčný strach. Pojedu za ním, protože je to naposledy. Nevím proč, ale jsem si tím jistá. Vždy jsem měla něco jako šestý smysl, který mi dával tušení, co se stane. A bohužel si nevzpomínám, že bych se někdy spletla.

V hlavě se mi honí divoké myšlenky, které se snažím ze všech sil zkrotit – neúspěšně. Víím, že je to nevyhnutelné, přesto se neubráním prosbám k vyšší moci. „Ještě ne, prosím, teď ještě ne.“ Oči mi zalijí slzy a cesta se velmi rychle rozostřuje. Tolikrát jsem si tento moment představovala, ale vždy byl tak nějak vzdálený realitě... až do dnešního dne.

Cesta je nekonečná. Silnice se před automobilem jen líně rýsuje a kužel dálkových světel odhaluje zbytky sněhu na krajnicích. V lednu ho tu bývá obvykle mnohem více, ale letošní zima je na sníh poměrně chudá. Když jsme tudý, jako malé děti, jezdívali s rodiči za babičkou a dědou, silnici

lemovaly vysoké sněhové mantinely, které naše auto zastavily, kdykoliv dostalo smyk. Neměla jsem to jako dítě ráda, ale když si na to teď vzpomenu, říkám si, jaké to byly hezké a bezstarostné časy. Tak ráda bych se do nich zase vrátila, abych nemusela čelit neúprosné realitě. Snažím se ze všech sil soustředit na řízení, ale myšlenky na nevyhnutelné mi vrhávají do očí jen přívaly dalších slz.

Přijíždím k malému domku, kde strávil celý život. Tedy téměř celý. Řízením osudu se ocitl na místech, která byla v 50. letech strašákem pro všechny, kteří našli odvahu se postavit tehdejšímu režimu. Neraď na ty časy vzpomínal. Tuto etapu svého života uzamkl hluboko uvnitř svého nitra a jen příležitostně vypustil střípky svého temného příběhu a nechal tak ostatní nahlédnout za brány pekla, kterým prošel. Někdy to dělal zcela nevědomě. To byly noci, kdy se (v zajetí nočních můr) vracel zpět. Pak se se svou ženou bil jako o život, dokud ho, s vypětím všech sil, nepřivedla k vědomí. Tak člověka poznamenaná devítiletá cesta peklem.

Hledám odvahu sevřít ledovou kliku a vejít do domu. Dotek chladného kovu působí jako předzvěst toho, co zcela jistě přijde. Je mi jasné, že „už to nebude trvat tak dlouho, jako to trvalo“. Přesně takhle by to děda řekl, to byla jeho slova, vždy když mluvil o smrti. Procházím chodbou, kterou starými prosklenými dveřmi osvětluje tlumené světlo z největšího pokoje a dopadá na podlahu před nimi. Mám pocit, že mi srdce vyskočí z těla, jak zběsile mi bije. Je ve mně malá

dušička, ale seberu poslední zbytky odvahy, opatrně otevřu dveře a vstoupím dovnitř.

Na televizním stolku svítí malá lampička. Přehlédnu jeho pokoj a můj zrak se zastaví na pohovce, kde leží. Je to už několik dní, kdy byl naposledy schopen vstát. Lehká pokrývka kopíruje jeho pohublé a nemocí vysílené tělo. Je tak slabý a zranitelný jako nikdy předtím. Chvilí ho jen v tichosti pozoruji. Spí. Deku, již je přikrytý, se v pravidelných intervalech jeho dechu jen velmi neochotně zvedá a zase klesá. Pod náparem těžké nemoci sotva dýchá. Z vedlejší místnosti ke mně doléhá šepot těch, kteří s ním, stejně jako já, chtěli strávit poslední hodiny jeho života.

Na prahu dveří, hned za mými zády, se objeví má matka. Přestože je v místnosti šero, nelze přehlédnout její plácem zarudlé oči. Dívám se střídavě na ni a na jejího otce. Pokynutím hlavy směrem k němu mi naznačuje, abych mu dala o své přítomnosti vědět. Dál nic neříká. Jak ji znám, vím, že kdyby teď promluvila, okamžitě se znovu rozpláče. Přikývnu na znamení, že jí rozumím.

„Ahoj, dědo!“ pozdravím třesoucím se hlasem a přisednu si k němu na pohovku. Leží ke mně zády, ztěžka dýchá, a když se otáčí za mým hlasem, tvář má zkřivenou bolestí. Velmi dobře si vybavuji den, kdy zazněla z úst lékařky ta strašná diagnóza. Poprvé bylo nahlas vyřčeno to, co jsme všichni tušili, ale nechtěli si to připustit. Ztrácel se nám před očima, ale uklidňovali jsme možná více sebe než jeho, že

všechno bude zase v pořádku. Nyní, po necelých třech měsících, je nemoc v posledním stadiu, a až odejdu, tuším, co bude následovat. Silná dávka morfia. Prý usnadňuje odchod na „druhou“ stranu.

„Ty jsi přišla,“ zašeptá rozpraskanými rty. „Jsi moc hodná, to jsem nečekal.“ Vezmu jeho ruku a pevně ji sevřu ve svých dlaních. „Za tebou přece přijdu vždycky, dědo. Vždyť víš,“ zašeptám a ze všech sil polykám slzy, které se mi nezadržitelně derou do očí. Otočím se zpátky na matku, abych u ní našla sílu, kterou teď právě hledám, ale dveře jsou zavřené. Vůbec nevím, kdy odešla...

II.

1930

Byl první červnový den. Slunce vysoušelo z trávy poslední kapky rosy. Taková bývala červnová rána pod Kozincem. Na loukách, kam oko dohlédlo, se pásal dobytek a klid přerušovaly jen kostelní hodiny, které právě odbíjely desátou.

Vedle kostela, který byl dominantou malé, z převážné části německým obyvatelstvem osídlené vesničky Vidochoh, se nacházelo nově omítnuté stavení – statek, který patřil rodině Hanušů. Tento statek byl po několik generací předáván otcem prvorozenému synovi. I nyní měl statkář Josef Hanuš

svého vytouženého nástupce, malého Stanislava, kterému mělo být na podzim pět let. Na jeho příchod si však musel počkat, neboť mu předcházely dvě dcery.

Chod statku se dnes zastavil. Jindy klidný a rozvážný statkář Josef Hanuš nervózně přešlapoval na zápraží. Otevřeným oknem k němu doléhal křik jeho ženy, který se téměř okamžitě ztrácel v hluku zvonů. Za jejich ohlušujícího vyzvánění přišlo na svět jeho páté dítě a třetí chlapec v pořadí.

Stará Coufalka, žena, která ve Vidochově odrodila snad všechny děti, pospíchala s tou radostnou novinou ze svět-nice rovnou na zápraží, kde se kolem nervózního Josefa shromáždily ostatní děti. Neměl na ně teď příliš náladu, ale jejich veselé štěbetání a dětské hříčky ho alespoň na krátkou chvíli rozptýlily.

„Josefe, tak je to další chlapec! Jak vy to jenom děláte? Už teď se po vsi šíří zvěsti, že děvčátko nesvedete,“ dobírala si stále ještě trochu roztřeseného, ale viditelně spokojeného Josefa stará Coufalka. Josef byl velký dobrák. S cizími toho moc nenamluvil, ale „kus dobré práce“, jak často a rád říkal, dokázal vždy ocenit. „Jak já se vám jen odvděčím?“ přemýšlel nahlas. Peníze měl předem připravené, ale dnes mu to přišlo málo. Porod byl těžký a Coufalka u nich strávila bezmála celý den. Nikdy na vyřizování moc nebyl, tyhle věci vždy obstarala Marta. Jenže dnes se na ni spolehnout nemohl, musel si poradit sám. „Co byste řekla na čerstvá vejce

a mléko?“ „Ale jděte s tím, Hanuši, dnes udělám já pro vás, zítra vy pro mne.“ Josef se nenechal odbýt a Coufalka dostala nad očekávání bohatou výslužku, a Bůh ví, že právě proto, že zachránila matku i Josefovo dítě.

„Tak spánembohem, Hanuši,“ odporoučela se s plnými rukama ze zápraží. Věděla, že si Josef na nějaké velké řeči nepotrpí, a tak se vydala na cestu k domovu. Ten ji chvíli pozoroval, a když se její drobná postava ztratila v dáli, spokojený a obklopen rozjařenými dětmi se vydal přivítat na svět třetího syna.

Ve světnici byla velká postel, na které odpočívala viditelně unavená paní Hanušová. Přestože se blížilo poledne a teplota venku se šplhala vysoko, byla přikrytá velkou dekou. Vedle ní ležel v pleně zavinutý chlapec. Děti se rozeběhly k posteli a zvědavě dorážely na matku. „No tak, chaso, nechte maminku odpočinout,“ řekl dobrácky Josef a přisedl si k Martě na okraj postele. „Josefe, jak mu budeme říkat?“ zeptala se vyčerpaná Marta. „Vláda,“ řekl bez jediného zaváhání Josef, jemně vzal zavinovačku s nemluvnětem do náruče a pravil: „Vítej, Vládo, ať štěstí provází tvé kroky.“

III.

1930—1938

Toho času žilo ve Vidochově, kromě rodiny Hanušů, jen sedm českých rodin. Zbytek obyvatelstva byl německé národnosti. Nebylo to nic výjimečného, lidé tu tak byli zvyklí žít po staletí. Velmi dobře spolu vycházeli, brali se mezi sebou a nikdy mezi nimi nedocházelo k jiným než běžným a nijak neobvyklým sousedským tahanicím.

V roce 1936 se k celkem osmi českým rodinám přistěhovaly další čtyři, a to do nově postaveného domu. Tento dům byl postaven za přispění české nadace v Praze, která podporovala české školy v německém pohraničí. Každé odpoledne prostranství před domem ožilo dětským smíchem. Scházely se tu děti z celé vsi, vesele dováděly, skotačily a hrály nej-různější hry. I děti Hanušovy se staly pravidelnými účastníky dětských radovánek. Ze statku to neměly příliš daleko, a když si cestu zkrátily přes rušnou silnici, byly v mžiku se svými kamarády.

Tehdy, jednoho říjnového odpoledne téhož roku, zasáhla rodinu Hanušových velká tragédie. Malý Josef si jako obvykle pospíchal hrát s ostatními dětmi. Natolik se za nimi těšil, že se při přecházení silnice nerozhlédl. Přestože řidič reagoval okamžitě, střetu s dítětem nedokázal zabránit. Náraz odmrští dětské tělo jako hadrového panáka a malý Josef

zůstal ležet uprostřed silnice. Měl těžce poraněnou hlavu a mnoho vnitřních zranění, kterým po převozu do nemocnice podlehl. Bylo mu sedm let. Josef s Martou se ze smrti svého druhého syna jen velmi těžko vzpamatovávali, a to netušili, že tato tragédie není zdaleka tím jediným, čím si jako rodina budou muset projít.

Na jaře roku 1937 se zdálo, že se rodině opět začne dařit lépe. Marta zjistila, že je v radostném očekávání, a tak Coufalka k Hanušům na statek pospíchala ještě jednou, a to když ji v noci probudil Josef naléhavým bušením na okno. Naštěstí to k Hanušům neměla daleko, a tak stačilo přeběhnout kopec a byla na statku. Tenkrát si myslela, že ji Josef uštve, jak ji hnal, aby byla u rodičů Marty co nejdříve – tolik se bál, aby nepřišel o dalšího potomka. Když Coufalka trochu vydechla, pustila se z legrace do Josefa: „Mužskej, a vyvádí hůř jak ženská. Hanuši, Hanuši, vy mě jednou zabijete. K nikomu se tady tak nenaběhám jako k vám!“ Ať byl den či noc, vždy měla Coufalka dobrou náladu a nikdy nikomu pomoc neodmítla. I za to ji měli všichni ve vsi rádi. Té říjnové noci roku 1937, takřka na rok přesně po smrti Pepíčka, přišel na svět další chlapec – Zdeněk. Josefovi i Martě se s příchodem dalšího dítěte vrátila radost ze života. Ta však neměla mít příliš dlouhého trvání.

Měnicí se politická situace v Evropě zasáhla v jediném roce i do poklidného venkovského života a jako mor nakažila obyvatelstvo Vidochova. Ti, kteří byli letitými přáteli,

teď stáli proti sobě na pomyslných barikádách, které vystavěla zruďná nacistická ideologie. Politický názor rozdělil dosud soudržné obyvatelstvo na dva nesmiřitelné tábory.

Do roku 1938 se ve Vidochově vyučovalo ve dvou školách – v malé české školičce (určené pro pohraniční českou menšinu) a velké německé. Malý Vladimír právě navštěvoval třetí a Stanislav osmou třídu české školy, sestry Lída a Marie měšťanku v nedalekém Studenci, a Zdeněk byl doma s matkou. Z rozhodnutí německých úřadů byla česká škola ve Vidochově (nyní sudetském Widachu) v roce 1938 uzavřena a vyučovalo se pouze ve škole německé. V té byly zavedeny „nové pořádky“. Českým dětem byly přiřazeny lavice v posledních řadách a jejich učitelé měli zakázáno s nimi mluvit česky, přestože česky uměli.

Jednoho dne přišel Vláďa ze školy domů s přihláškou do Hitlerjugend a ukázal ji otci, který byl zarytým vlastencem a velkým odpůrcem Hitlera. Ten den se obvykle velmi klidný Josef rozlítil. „Žádný Hitlerjugend nebude, jen přes mou mrtvolu! Vyříd ve škole těm panáčkům proněmeckejm nablejskanejm, že žádnéj Hanuš nikdy k Hitlerjugend nepůjde! A ať mi daj klidně kulku do čela!“ „Josefe, ještě tě někdo uslyší, máme otevřená okna,“ mírnila vztek svého muže Marta, která hned pospíchala okna zavřít, aby nebyly nějaké potíže. Ještě to by jim scházelo, pomyslela si. „A stejně tu válku nevyhraje, to ti povídám! A doma už o tom nechci nic slyšet!“ chtěl mít poslední slovo Josef a Marta věděla, že

do politických debat se nemá smysl pouštět. Dnes se hádat opravdu nechtěla.

Josefova vzpurnost v podobě nevyplněné přihlášky k Hitlerjugend měla za následek Vládkovo okamžité přesazení do poslední lavice v „ostudném“ rohu třídy a izolaci od ostatních dětí, které s ním, z nařízení učitele, nesměly promluvit. Než se situace uklidnila, uběhlo přibližně půl roku...

Začal se psát rok 1939. Tento rok provázely velké změny, které se dotkly zejména místního českého obyvatelstva. Vlivem politické situace a zhoršených životních podmínek se několik českých rodin rozhodlo odejít do vnitrozemí, do protektorátu. Stejnou otázku řešila i Marta, přestože věděla, že se svým mužem zřejmě nepohne. „Josefe, alespoň kvůli těm dětem,“ naléhala opět jednoho večera na neoblomného Josefa. „Řekl jsem, že se nikam stěhovat nebudeme. Já se ze statku nehnu, leda by mě nesli nohama napřed! Hitler válku stejně nevyhraje, tak kam bychom chodili?! My jsme tady doma a vždycky jsme byli!“ Tak se stalo, že kromě Hanušů zůstala ve Vidochově pouze jedna jediná česká rodina.

IV.

1939–1945

Napjaté česko-německé vztahy provázely vidochovské obyvatelé po celou dobu války. Nevraživost byla cítit na každém kroku a postupný vývoj válečné situace ji jen prohluboval. Vedli tichou válku, jejíž municí byly nenávistné pohledy. Lidé se spolu přestali scházet i mluvit. A když se bavili, tak pouze se sousedy stejné národnosti. Němci s Němci, Češi s Čechy.

Vidochovští Němci si nechtěli za žádnou cenu připustit porážku. Do poslední chvíle věřili v „zázračnou zbraň“ – atomovou bombu, která průběh války zvrátí v jejich prospěch. Vysmívali se naivitě svých dnes již bývalých českých přátel i sousedů. Jejich víru nezlomila ani velká ztráta životů blízkých a známých, kteří do války v průběhu let narukovali. Zpočátku se branná povinnost týkala mužů starších devatenácti let, ovšem ztráty na německé straně byly tak vysoké, že se věková hranice neustále snižovala. Nejmladším odvedeným chlapcům z Vidochova bylo patnáct let a domů z války se vrátili jen zcela výjimečně.

Život na statku se ani během války příliš nezměnil. Josef byl s vývojem válečné situace ke konci roku 1944 spokojen. „Vidíš, Martičko, co jsem říkal. Nevyhrajou! Už je tláček ze všech stran! To nebude trvat dlouho a vypráskaj je

odevšad! Ti budou pelášit, že se nebudou stačit divit,“ popíchoval v dobrém rozmaru svou ženu, když jednoho zimního večera myla nádobí od večere. „Josífku,“ tak jej oslovovala, když se chystala projevít nesouhlas: „Ne tak zhurta. Oni se ti Němci jen tak nevzdají. Ještě není dobojováno, věř mi.“ Josef o tom nechtěl ani slyšet a dál si vedl svou: „No, jen se neboj, to si ještě povíme. Ti to maj už za pár! Tohle nemůžou dlouho vydržet!“ prorokoval dál a Marta, protože mu nechtěla kazit radost, odvedla řeč k běžným povinnostem: „Dal jsi dobytku vodu? Odpoledne byla zase zamrzlá!“ Josef jen mávnul rukou, něco si pro sebe zamumlal a odebral se do chléva.

Josefovy představy o vývoji války se brzy přestaly jevit jako liché. V průběhu zimních i jarních měsíců, k jeho velké radosti, Němci několikrát kapitulovali a byli postupně nuceni k ústupu. Takhle přesně si to představoval – že je spojenci rozdrť a zaženou zpátky tam, kam patří. Jen si nemyslel, že to bude trvat tak dlouho.

Byl květen roku 1945 a ze všech koutů světa přicházely zprávy, jak se spojencům skvěle daří. V okolí Nové Paky, které bylo odjakživa považováno za velmi odbojné, se v průběhu druhé světové války zformovala partyzánská skupina, která se zapojovala do různé odbojové činnosti. Jednoho z prvních májových dní roku 1945 dopoledne byla na náměstí v Nové Pace rozšířena zpráva o konečné kapitulaci Německa. Mezi lidmi nastal ohromný jásot, a dokonce byla spuštěna siréna. Po zahoukání sirény se několik

puškami vyzbrojených členů partyzánské skupiny vydalo autobusem, který měli v držení, do Vidochova, obsadit továrnu, kterou Němci během války využívali jako vojenský sklad.

V tu dobu se vydal do továrny i Josef, který si přes ni zkracoval cestu do polí. Němci jej dobře znali a v průchodu areálem mu nikdy nebránili. Když přišel před bránu, pozdravil hlídku pokynutím hlavy (německy zdravít odmítal) a jeho kroky směřovaly dál. Kdyby se v tu chvíli býval ohlédl, všiml by si, jak na cestu k továrně právě prudce odbočil autobus. Hlídka na nic nečekala, jeden z vojáků se postavil autobusu do cesty a zvedl paži na povel k zastavení: „Halt! Haaaaalt!“ křičel a pravý ukazovák položil na spoušť svého samopalu. Řidič na výzvu nereagoval. Volantem udal autobusu směr, odhadl dobu, za kterou bude třeba sešlápnout brzdu, a ukryl se do bezpečí u pedálů. Za deset vteřin musel autobus zastavit, jinak by se rozbil o továrnu. Neřízený autobus se vřítíl do areálu továrny a jen těsně minul právě procházejícího Josefa, který, ponořen do vlastních myšlenek, by něco takového sotva čekal. Stroj prudce zabrzdil a zůstal stát asi tři metry od zdi.

Němci zahájili okamžitou palbu, která byla z autobusu ihned opětována. Došlo k přestřelce. Kulky německých vojáků se ztrácely hluboko v útrobách autobusu, jehož pláštěm pronikaly tak hladce, jako by byl z másla. Řinčelo sklo a sténání zraněného řidiče se ztrácelo v hluku palby.

Josefovy kroky se náhle zastavily. Pod levou lopatkou mu na košili „rozkvétal“ červený květ, který se nepřestával rozvíjet. Hanuš chtěl pokračovat dál, ale podlomila se mu kolena a jeho tělo bezvládně padlo k zemi. Poslední, co cítil, byla tupá rána do hlavy, když se jeho lebka setkala s betonem, na který právě dopadl. Přestřelka pokračovala a Němci žádali posily. Před polednem dostali i partyzáni zprávu, aby se od Vidochova stáhli, protože se z nedalekého Jičína blíží německá posila.

Zprávu o přestřelce nebylo nutné šířit, neboť v tak malé vesničce každý hned věděl, odkud rány přicházejí. Marta právě chystala oběd, když se k ní oknem do světnice donesl zvuk výstřelů. Srdce se jí divoce rozbušilo a cítila, jak jí pulzuje krev v žilách. Její první myšlenka patřila Josefovi. Musela se posadit, protože kdyby ještě chvíli stála, jistě by se zhroutila. Nohy jí odmítaly sloužit. Cítila sucho v ústech a jen stěží dokázala polknout. Chtěla se napít, ale sklenice s vodou se v její ruce třásla natolik, že ji musela pevně vzít do dlaní, aby byla schopná se napít. I tak se vodou polila. Chvíli jen seděla u stolu a nepřítomně koukala do otevřeného okna, kterým k ní doléhaly nové a nové ozvěny výstřelů. Ona je však neslyšela.

Tak ji našel soused, který pospíchal na statek se smutnou zprávou, kterou se právě dozvěděl. „Martó, Josef...“ Větu nebylo třeba dokončovat. Paní Hanušová se nevzmohla ani na slovo. Oči jí zalily slzy. „Držte se, Martó,“ položil soused

zdrčené ženě jemně ruku na rameno: „Kdybyste cokoliv potřebovala, víte, kde mě najít.“

Trvalo to asi půl hodiny, než dokázala vstát. Nohy se jí stále ještě třáslly, a tak se s oporou stolu a židlí snažila vypořádat ven. Upadla a na krátkou chvíli zůstala ležet. Ze všech sil se zvedla na kolena a po čtyřech se posouvala dál domem. Před očima se jí dělaly mžítka a měla pocit, že se dusí. Když se konečně dostala na zápraží, začala lapat po vzduchu, jako by ji právě někdo sevřel hrdlo. „Josefe! Josífku!“ Propukla v zoufalý pláč. Slzy jí stékaly po tvářích a oči pálily, jako by v nich měla písek. Nechtělo se jí dál žít. Po Pepíčkově to byla další bolestná ztráta, která se hluboko vryla do jejího srdce. A to od synovy smrti neuběhlo ani deset let.

V.

1945–1948

Smrt Josefa Hanuše se ztratila v euforii z konce války, který přišel o pouhé čtyři dny později. Nikdo se o ni dál nezajímal, nikdo ji nevyšetřoval, a tak se Hanušovi nikdy nedozvěděli, kdo byl vrahem jejich otce. Verzí, jak byl usmrcen, bylo hned několik. Podezření padlo na vojáka SS, který měl Josefa při přestřelce zasáhnout, ale další (mnohem pravděpodobnější) variantou bylo, že se jednalo o politickou vraždu, za níž

údajně stál jeden vidochovský kolaborant, který se měl přestřelky rovněž zúčastnit.

Všude v okolí panovalo bujaré veselí a na událost v továrně jako by každý zapomněl. Na statku tomu bylo jinak, tam vládl smutek ze ztráty milovaného otce. Chvilé, ze které se celá osvobozená Evropa těšila a jásala, měla pro rodinu Hanušovu nečekaně hořkou příchut'. Roli otce musel převzít nejstarší z bratrů Hanušů – Stanislav. On i jeho dvě sestry byli dospělí, ale stále bylo třeba postarat se o matku, patnáctiletého Vlášu a nejmladšího Zdeňka. Stanislav se této role ujal velmi zodpovědně. Měl respekt nejen v rodině, ale také ve vsi.

Ve Vidochově, jako i v celých Sudetech, začalo od poloviny roku 1945 docházet k odsunu německého obyvatelstva, který nebyl ničím jiným než reakcí na porážku nacistického Německa. Odsun probíhal na několik etap a téměř v poklidu, protože Němci byli smíření s tím, že se po prohrané válce budou muset vrátit domů. Tištěná oznámení o odsunu jim byla doručována zpravidla na poslední chvíli. Někdy bylo vyrozumění podáno pouze ústní formou, a to bezprostředně před samotným odchodem. Vztít si směli pouze nejnutnější osobní věci a dle nařízení nesměla jejich „zavazadla“ přesáhnout váhu třiceti kilogramů.

Na cestě „domů“ je doprovázely pohledy jejich českých sousedů, nikdo se k nim však nechoval sprostě nebo hrubě. Často se vidochovským Němcům před odsunem stávalo, že

ještě neopustili svůj dům, a již se na něj byli dívat noví zájemci, kteří se sem stěhovali z vnitrozemí a podávali si žádosti o jejich přidělení.

S odsunem Němců pomáhali vojáci Rudé armády, kteří se usadili v té samé továrně, která bývala německým vojenským skladem. Místní s nimi vycházeli velmi dobře, jen ženy se před nimi musely mít na pozoru a po večerech nechodit bez doprovodu.

Život bez Josefa byl pro celou rodinu velmi těžký a jeho odchodem všichni citelně trpěli. Nejvíce jím byla poznamenána Marta, jejíž tvář dávala na první pohled znát, jak hlubokou bolest jí způsobily události posledních měsíců. Viditelně zestárla a její kdysi krásné a tmavé vlasy začaly zdobit přibývající šediny. Ruce měla od práce celé rozbolavělé, stejně jako záda od zvedání těžkých břemen. Největší bolest si však nesla ve svém srdci. Každý večer uléhala do postele vyčerpaná a z posledních sil plakala do polštáře – tolik se jí po Josefovi stýskalo. Žila teď jen pro své děti, a nebýt jich, těžko by hledala smysl svého dalšího života.

Na podzim roku 1945 nastoupil Vláda na dva roky do internátního učení, což znamenalo o další pracovní sílu na statku méně. Každá mužská ruka, která uměla vzít za práci, byla znát, a to i přesto, že to byla ruka patnáctiletého chlapce. S tou teď nebylo možné počítat, což práci na statku opět ztížilo a jenom zvýšilo zátěž těch, kteří ještě mohli vypomoci – Stanislava s matkou a sestrami. S pomocí malého

Zdeňka nebylo možné příliš počítat, a když Vladimíra v odchodu z domova následovaly i jeho dvě sestry, které se v letech 1946 a 1947 postupně provdaly, na statku zůstali pouze Stanislav s matkou a Zdeňkem. Tehdy se na statku poprvé objevila mladá žena Blanka. Když viděla, jaká je u Hanušů situace, začala se sem pravidelně vracet. Blanka se nebála žádné práce a vždy byla ochotná pomoci, ať prací fyzickou, nebo s vyřízením písemností, na které neměla paní Hanušová příliš času. Marta si ji velmi oblíbila a i přes značný věkový rozdíl si byly obě ženy velmi blízké. Blanku neměla ráda pouze Marta, ale celá rodina Hanušova. Všichni si velmi cenili její nezištné pomoci a dobrého srdce. „Takovou nevěstu bych si tady jednou představovala,“ řekla jednoho večera svému nejstaršímu synovi. „No jo, maminko, jenže ta má určitě oči pro jinýho. A já nemám na ženský čas, podívejte se, kolik je tu práce,“ odpověděl jí Stanislav a zakousl se do chleba s tvarohem sypaným čerstvou pažitkou, který se toho dne podával k večeři.

V únoru roku 1948 došlo v Československu ke komunistickému státnímu převratu a v červnu téhož roku se po čtyřech letech vrátil domů Vláďa. Ten se po vyučení na zedníka vyučil ještě rezníkem-uzenářem a nechal se zaměstnat v místním obchodě. Dopoledne pracoval a volná odpoledne trávil pomocí na statku. Tam se často potkával s Blankou a v té době se z nich stali nerozluční přátelé. Život celé rodiny Hanušů by se vrátil do starých kolejí, nebýt (stále se

vyvíjející) politické situace, která se do jejich životů měla teprve zapsat.

S příchodem komunistické nadvlády se, stejně jako po celé zemi, i ve Vidochově objevily snahy zlákat lidi, kteří dosud odmítali, ke vstupu do strany. To si dalo za úkol několik velmi agilních mužů. Ve škole prospěchově podprůměrných, kompenzujících si svůj komplex přehnanou aktivitou. Ti obcházeli vesnici a přesvědčovali „nestraníky“ o výhodách vstupu do strany. Ubránit se jejich nátlaku nebylo zase tak těžké, protože politická příslušnost (prozatím) nijak neovlivňovala život na vsi. Všichni obyvatelé si i nadále pracovali na „svém“ a neobjevovaly se žádné snahy o vytvoření zemědělského družstva.

To se změnilo v roce 1949, kdy již politická příslušnost významně získávala na důležitosti. Obchod, v němž mladý Vladimír pracoval, vedl František Sivý. Pan Sivý byl malý podsaditý muž kolem padesátky, s prošedivělými vlasy vždy pečlivě sčesanými do týlu, dohladka oholenou tváří a navoňný kolínskou. Takto každý den vítal s úsměvem své zákazníky. Měl velký smysl pro spravedlnost, byl pevný ve svých zásadách a velký dobrák. Za války z bídného provozu svého koloniálu dokázal přilepšit všem, kterým se dostávalo nejméně – rodinám s dětmi a starým lidem. Ve Vidochově byl pro svou dobrotivost velmi oblíbený a každý k němu rád zavítal prohodit pár slov. Pan Sivý vstup do strany tvrdě odmítal. A co bylo horší, nijak se svými antipatiemi netajil. Tak

v jeho obchodě docházelo (čím dál častěji) k politickým diskuzím, které končily tím, že si jejich aktéři vyjasnili své názory „ručně“. Zákazníků začalo ubývat, což mělo, zcela přirozeně, vliv na tržbu, která velmi citelně klesala.

Smrtnou ránu koloniálu pana Sivého zasadilo stranou řízené omezení, které se projevilo na pestrosti sortimentu i velikosti přidělu masa. To přinášelo do obchodu stále menší zisk a v takové podobě, v jaké obchod dosud vedl, by se pro něho stalo likvidačním. Pan Sivý si byl velmi dobře vědom, že všechny útrapy plynou z jeho politického přesvědčení, a přesto nehodlal ustoupit. V jeho koloniálu se často do noci svítilo, to když nešťastný obchodník trávil čas nad účty a usilovně přemýšlel, jak svou živnost zachránit. Ať počítal, jak počítal, stále docházel k jedinému závěru. Obchod uživí s bídou jednoho a nemůže si dovolit dále držet další pracovní sílu. Pro dobráka Sivého to bylo velmi těžké a bolestné rozhodnutí, nicméně bylo nevyhnutelné. S Vladimírem a jeho prací byl spokojen, a navíc znal velmi dobře rodinnou situaci u Hanušů.

Jednoho dne si hned ráno Vladimíra zavolał, aby mu sdělil, že je nucen jej propustit. Mladý Vladimír nebyl situací tolik zaskočen, jak by asi Sivý očekával. Již několik týdnů pozoroval, že jeho zaměstnavatel není zcela ve své kůži a že jej trápí situace okolo obchodu. V podstatě byl smířený i s tím, že bude muset obchod opustit, a panu Sivému neměl jeho rozhodnutí za zlé.

Ten večer se na statku u Hanušů, u stolu prostřeného k večeři, probírala nejen situace politická, ale také rodinná. Ztráta Vláďova zaměstnání znamenala další snížení již tak velmi napnutého rodinného rozpočtu. Nebýt toho, že na statku chovali zvířata na maso a hospodařili na menší polnosti, dařilo by se jim ještě mnohem hůře. „No, tak budeš odteď makat na statku, a hotovo!“ přerušil Stanislav ticho, které nastalo, když Vladimír oznámil, že byl z koloniálu propuštěn. Bouchnul pěstí do stolu, až talíře zařinčely. Tohle dělával i Josef, když se pro něco definitivně rozhodl. Bouchnutím pěstí do stolu jako pomyslným razítkem stvrdil své rozhodnutí, které bylo definitivní. Stanislav měl v sobě hodně z Josefa. Byl zásadový, dobrosrdečný a měl obrovský smysl pro spravedlnost. A stejně jako jeho otec byl velmi neústupný. Když se pro něco rozhodl, nemělo smysl s ním dále diskutovat. Často se Marta při pohledu na mladého Stanislava neubránila slzám, tolik jí připomínal jejího milovaného muže.

Hned příštího rána bylo na statku o jeden pár rukou více. Vladimír si přivstal, aby pomohl Stanislavovi s vodou pro dobytek. To byla práce, kterou běžně zastávala Marta. Každodenní nošení těžkých břemen ji stálo hodně sil a podepisovalo se na jejím zdraví. Měla bolavá záda a ruce samý mozol. Proto uvítala, když tuto práci zastal Vladimír. Mohla se více věnovat práci v kuchyni a odpočinout si od těžké dřiny, která byla v letních měsících, jež právě nastaly, daleko hůře snesitelná.

VI.

Červen 1949

Letní dny na statku byly jeden jako druhý. Ráno všichni vstávali s východem slunce, napojili a nakrmili dobytek a poté se věnovali každý své práci, kterou na statku zastávali. Přes léto občas vypomáhal Zdeněk, který byl stále ještě školou povinný.

V poledne se pravidelně celá rodina scházela u oběda, který Marta připravila, a poté do večera pracovali na louce, na poli nebo u dobytka. Při společné práci vedli oba starší bratři dlouhé hovory, jejichž témata byla velmi pestrá, nicméně se čím dál častěji začala stáčet k politické situaci, se kterou ani jeden z bratrů nebyl spokojený. Coby hospodáři na svém vlastním statku nesouhlasili s kolektivizací, jejíž spuštění a štvavá propaganda proti sedlákům-kulakům hrozily znárodněním majetku a nutily je ke vstupu do JZD. To oba bratři tvrdě odmítali, čímž se stali trnem v oku těch, kteří neměli nic a vznik zemědělských družstev všemožně podporovali. Nátlak ze strany sousedů byl takový, že často posilnění alkoholem z místní hospody podnikli noční cestu na statek, aby si alespoň hodili kamenem do okna a dali tak průchod svému vzteku, který na Hanušovy měli. Marta tyto situace velmi těžko snášela a často Stanislavovi domlouvala, jestli by skutečně neměli do družstva vstoupit. Ovšem vždy

velmi tvrdě narazila: „To nemyslíte vážně, maminko! Děda a jeho táta tohle vybudovali holýma rukama a náš táta se odsud nahnul ani za války! A vy po mně chcete, abych to dal do chřtánu těm komunistům zlodějskejm?! To mají pořád málo? Vždyť nás chtějí prachšprostě okrást. Podívejte se okolo, co chtějí lidem sebrat? Pole, louky, statky, dobytek! Všechno! Tak je to, maminko! Jsou to jenom zloději, nic jiného! Takže žádné družstvo nebude, nemůžeme mít klid za každou cenu! A jestli se s námi nechtějí bavit, tak ať si nás nevšímají, my se o ně také nestaráme. My si vystačíme sami!“

A Marta věděla, že debata právě skončila. V posledních dnech nemělo se Stanislavem smysl diskutovat, zdál se velmi nervózní a zejména na politické diskuse reagoval podrážděně. Takový běžně nebýval. Býval veselý a společenský, ale teď se zdálo, že ho něco trápí. Marta si myslela, že je to všechno dané zhoršující se politickou situací a Standovou obavou o ztrátu statku, za jehož správu cítil vůči svému otci obrovskou zodpovědnost.

Často Stanislava pozorovala. Odpoledne trávil zadumaný při práci a někdy se nepozorovaně vytratil a až do večera o něm nikdo nevěděl. Tehdy Martu napadlo, jestli nemá nějaké děvče a není nešťastně zamilovaný. Když se začal vytrácet z domova i v noci a na statku přibývalo návštěv, které (až na kamarády Vrátu Čílu a Honzu Slivčáka) neznala, nelenila a jedné noci syna sledovala. Jakmile vrzly dveře jeho pokoje, vyskočila z postele a oknem zahlédla, jak jeho kroky směřují

ke stodole. Tehdy si prvně přestala myslet, že chodí za děvčaty. Co by také slušné děvče dělalo ve tři hodiny ráno u nich ve stodole? V tom musí být něco jiného! Rozhodla se zjistit, co se s ním děje.

Hned příští noc, když se Stanislav opět potichu vykrádal z domu, si oblékla připravený svetr, a jen se za ním tiše zaklaply dveře, vydala se stejným směrem. V domě byla absolutní tma, takže se orientovala po paměti. Jednou rukou se opírala o stěny, aby neztratila rovnováhu, druhou ruku měla před sebou, aby se dokázala včas zastavit před případnou překážkou. Tak došla až k hlavním dveřím. Tiše vzala za kliku, a nebýt neparného vrznutí pantů, byla téměř neslyšná. Proklouzla dveřmi a na tváři ucítila svěží noční vzduch.

Na malou chvíli se zastavila a zůstala stát u dveří skrytá tmou. To pro případ, že by ji někdo zaslechl. Dnešní noc byla tmavá a tichá. Klid přerušoval pouze její zrychlený dech. Cítila, jak jí pulzují spánky. Byla velmi nervózní, ale nedokázala zastavit svou touhu zjistit, co se se Stanislavem děje. Ještě moment počkala, než se její dech zklidní, a vyrazila do tmy směrem ke stodole. Dům a stodolu dělilo pouze několik desítek metrů.

Jak se potajmu přibližovala, zdálo se jí, že zaslechla nějaké hlasy. Mužské hlasy. A bylo jich hned několik. Proklouzla za pootevřená vrata stodoly, aby zjistila, odkud hlasy přicházejí. Čím blíže byla, tím zřetelnější a srozumitelnější byly. Kromě hlasu svého syna jí žádný další nebyl

povědomý. Zastavila se a vzrušením sotva popadala dech. Měla pocit, že jí srdce musí vyskočit z těla, jak zběsile bilo. Snažila se soustředit na svůj dech, aby se opět trochu zklidnila, ale moc se jí to nedařilo.

Hlasy k ní doléhaly z patra, ze sena, a Marta odhadovala, že kromě Stanislava slyší ještě další tři nebo čtyři muže. Vedli poměrně bouřlivou diskusi. Jeden z nich nakrátko zvýšil hlas natolik, že Marta zaslechla něco o vysílačce a zbrani. Musela se kousnout do rtu, aby zabránila hlasitému projevu svého zděšení a nevyzradila tak svou přítomnost ve stodole. Více pro tuto chvíli vědět nechtěla. Teď půjde spát, pokud se jí vůbec podaří usnout, a ráno se zeptá Stanislava, co to všechno má znamenat?! Určitě bude mít nějaké rozumné vysvětlení.

Tak, jak potají do stodoly vklouzla, podařilo se jí stodolu také opustit a nikdo z nočních hostů, včetně Stanislava, neměl o její přítomnosti ani ponětí. Té noci nezamhouřila ani oka, jak divoce se jí myšlenky honily hlavou.

Následující ráno vstala a jako obvykle začala chystat snídani. Po chvíli se ve světnici objevili také oba starší synové, nejmladší Zdeněk vstával obvykle později. Martin pohled jako první spočinul na viditelně unaveném Stanislavovi a přísně jej změřil, což neuniklo jemu ani Vladimírovi. Bratři se na sebe nechápavě podívali. Nikdo z nich neřekl ani slovo. Z jejich pohledů ale bylo patrné, že absolutně netušili, co mohlo vždy dobře naladěnou matku hned po ránu vyvést z míry.

Marta nanosila na stůl mléko, máslo, bílou kávu, chléb a tvaroh. Všichni se usadili u spoře prostřeného stolu. Marta mlčky popíjela bílou kávu a přikusovala suchý chléb. Ticho, které by se dalo krájet, prolomil až Stanislav, který rád míval ve věcech jasno: „Můžete nám, maminko, vysvětlit, co se děje?“ podíval se na Martu a následně také na Vladimíra, u něhož hledal jakýkoliv náznak podpory.

Matka ještě chvíli seděla mlčky. Bylo vidět, že se jí do řeči příliš nechce. Napila se kávy a pomalu se zvedla od stolu. „O tom si promluvíme o samotě. Přemýšlej, chlapče, jestli bych neměla něco vědět.“ Přisunula židli a odešla. Bratři zůstali sami. Vladimírův tázavý pohled nemohl Standovi uniknout, a tak začal hovořit sám. Chtěl předejít tomu, aby se bratr zbytečně vyptával. Čím méně bude kdokoli vědět, tím lépe. „Víš co? Na nic se mě neptej. Je to pro dobro vás všech. Někomu jsem slíbil pomoci,“ řekl Standa a na chvíli se odmlčel, čímž ve Vladimírových očích přidal věci ještě více na vážnosti. „Je to v podstatě otázka života a smrti a nechci dostat do průšvihů celou rodinu. Chápeš?“ Vladimír přikývl, a nebyť toho, že se právě ve dveřích objevil malý Zdeněk, jistě by neodolal a na něco se zeptal. „Tak snad dobře víš, co děláš,“ řekl, zvedl se od stolu a šel se postarat dobytku o vodu.

V chlévě se potkal s Martou. Právě nesla v kýblu vodu, když najednou zakopla a upadla na zem. Tělo jí ztropila ledová voda. Chvíli zůstala ležet v mokrému prachu a zbytcích slámy, kterých byla zem v chlévě plná. Dala se do usedavého

pláče. „Maminko, jste v pořádku? Stalo se vám něco?“ přispěchal Vladimír matce na pomoc. Opatrně ji zvedl ze země a pomohl jí postavit se zpátky na nohy. Marta se opřela zády o zeď a pomalu se po ní sesouvala zpět k zemi, na které ještě před pár okamžiky ležela. Zůstala nehybně sedět. Jen plakala a po špinavé tváři jí stékaly prachem dočerna zbarvené slzy. Když si uvědomila, že na ni syn překvapeně hledí, schovala obličej do špinavých upracovaných dlaní. Nechtěla, aby ji Vladimír takto viděl. Ten na matku ještě několik vteřin hleděl, pak si před ni kleknul, vzal její tvář do dlaní a rukávem opatrně setřel prach a slzy, které se stále draly ven z uplakaných očí. Tak tam nějakou dobu mlčky seděli. Marta se pomalu zklidnila a přestala plakat. Zhluboka se nadechla a dlouze vydechla. V ten moment Vladimír vycítil příležitost zjistit, co matku trápí. „Maminko, povězte, co se vám stalo?“ Jindy sdílá Marta, která měla k Vladimírovi ze všech dětí nejbližší, však mlčela. „Dobře, maminko, nebudeme o tom už mluvit. Tady ale nemůžete sedět.“ Natáhl k matce ruku, aby jí pomohl vstát. Ta nabídnutou pomoc přijala a oběma rukama pevně sevřela dlaň svého syna. V tu chvíli si snad poprvé v životě uvědomil, jak křehkou ženou jeho matka je. „Pojďte, maminko, odvedu vás domů.“ Jemně sevřel pravou rukou maminčinu paži, levou ji vzal za ruku a jejich kroky zamířily do stavení.

Celé odpoledne se Marta snažila zastihnout Stanislava samotného. Ten se buď úplně ztratil z dohledu, nebo pracoval

v přítomnosti jednoho či druhého bratra, což jakýkoliv rozhovor na citlivé téma zcela vylučovalo. Nabyla tak pocitu, že se jí po ranním rozhovoru vyhýbá. Potřebovala s ním nutně mluvit. Chtěla vědět, co to všechno znamená. Odkud se vzali na statku cizí muži a co tam dělají? Měla spoustu otázek a dosud na ně nedostala odpověď.

Ve snaze jí pomohla náhoda. Když si šla po setmění do stavení pro sklenici vody, zastihla Stanislava, jak balí do utěrky chléb, tvaroh a přelévá mléko do skleněné láhve. Byl k ní otočen zády, a tak neměl o její přítomnosti ani ponětí. O to větší bylo jeho překvapení, když se otočil a viděl matku, jak se na něho přísně dívá.

„Stanislave!“ Tak ho oslovovala vždy, když byla vážná nebo když jako malé dítě něco provedl. „Pro Boha živého, řekni mi, co se tady děje?!“ Nečekala na jeho odpověď a pokračovala dál. „V noci jsem vás slyšela. Koho to skrýváš ve stodole?! To chceš, aby si pro nás přišli?“ uhodila na stále ještě překvapeného syna. „Maminko, prosím, nežádejte to ode mě. Věřte mi, že kdyby to bylo jenom trochu možné, řekl bych vám to. Ale nejde to.“ Vzal jídlo a chtěl odejít. Marta mu zastoupila cestu. „Pokud se tu něco děje, chci to vědět. A jestli mi to nepovíš, nikam nepůjdeš. Nebo si mám do té stodoly dojit sama?!“ Taková pohružka byla pro Stanislava dostatečně výmluvným argumentem, aby pochopil, že nemá jinou možnost než jít s pravdou ven. „Dobře, maminko, povím vám, co se děje. Pojďte se na to raději posadit.“ Usadil

matku ke stolu, prošel celou světnicí, aby zkontroloval, zda jsou všechna okna řádně zavřená, a zabouchl staré dubové dveře, které dělily světnici od chodby. „To, co vám teď řeknu, se nesmí nikdo dozvědět. To mi musíte slíbit. Může to být otázka života a smrti.“ Po této informaci Marta v duchu krátce zaváhala, zda chce skutečně znát pravdu. Před pravdou ale nikdo neuteče. A pokud se u nich na statku něco děje, je lepší to vědět a připravit se na případné problémy, které to může přinést. „Mluv,“ pobídla ho. Stanislav se zhluboka nadechl, aby sebral odvalu matce říct, jakému riziku svým rozhodnutím rodinu právě vystavil. Přestože byly okna i dveře zavřené, mluvil velmi tiše.

„Před pár dny se vrátili z Německa čtyři muži, aby se tady zapojili do odboje. Ten Standa Maděra, co to má tady celý na povel, by měl bejt dokonce agent americký, sí-áj-sí. Co vím, tak je to člověk, kterej byl už loni v Praze zapojenej do odbojový skupiny. Jenže se mezi ně dostala estébácká krysa a všechno to prasklo. Aby si zachránil zadek, musel Prahu okamžitě opustit. Skrejval se u známých tady na Pace, někdy ke konci minulýho roku. Ti ho seznámili s dalšíma třema klukama, který byli stejného smýšlení, a společně utekli v lednu za hranice. Tam se Maděra dostal k Američanům, navázal spolupráci a získal šifrovací klíč k vysílání zpráv. Teď se vrátil s dalšíma, aby informovali Západ, jak to tady vypadá.“

Čím více se Marta dozvíдалa, tím nervóznější byla. Stanislav to poznal z jejího vyděšeného výrazu a na svou obhajobu

pronesl: „Pochopte, maminko, nemůžeme to takhle nechat. Sama vidíte, čeho jsou komunisti schopný, a to jsou u vlády jen něco málo přes rok. Nejvíce se bojím toho, že tohle všechno je teprve začátek. Musíme se tomu postavit! A vzpomeňte na tátu, ten by se jim taky postavil, i kdyby ho to mělo stát život. Ten by statek nedal!“ dodal ještě lehce manipulativně, než pokračoval v dalším líčení situace.

„Jedinej problém je v tom, že momentálně nemají funkční vysílačku. Teda oni měli tady na Pace něco domluvenýho s Vráťou, jenže s tím je zrovna nějaký problém. Takže musej sehnat jinou. To je ale komplikovaná a riskantní akce, takže to může nějakou dobu trvat. Je s nima i jeden Vidochovák – Standa Starej. Podařilo se mu utýct z pracovního tábora a na jednu noc se ukryl u Slivčáků. Jenže tam to dál nebylo možný, tak se Honza přišel zeptat, jestli by se nemohl, s dalšíma třema klukama, schovat tady. Kde byli ty ostatní, nevím, neptal jsem se. Nemohl jsem odmítnout, a tak je sem přivedl. Hlavně se nesmí nikdo dozvědět, že jsou tady, protože by je okamžitě sebrali. A nás taky,“ kladl Stanislav Martě na srdce. „Vidíte, maminko, jaká je teď doba?! Horší jak za války, to aspoň lidi při sobě trochu drželi. Teď se bojí každý každýho, nikomu nemůžeme věřit. Ale jak tady stojím, tak vám slibuju, že pokud bude něco hrozit, okamžitě odejdou. Čekají jen na tu vysílačku. Jakmile dorazí a bude provozuschopná, přesunou se jinam.“

Marta se zamyslela nad tím, co se právě dozvěděla, a nebylo jí z toho úplně nejlépe. Bylo jí jasné, co by se mohlo stát. Jako by nestačilo, že už přišla o Josefa a malého Pepíčka. Teď by mohla přijít i o Stanislava. Kéž by tu Josef byl! Ten si věděl vždy rady. Bouchnul by pěstí do stolu a tak by to bylo. Co má však dělat samotná žena? Může odmítnout pomoc potřebným, i když tím ohrožuje vlastní rodinu?

„A co ty zbraně, o kterých jste tenkrát mluvili?“ přerušila nahlas vyřčenou otázkou tok vlastních myšlenek. „Oni jsou vážně ozbrojení?“ Stanislav přikývl na souhlas. „Ale jen dva z nich. Těm ostatním je ještě potřeba zbraň sehnat.“ Na vteřinu se odmlčel, nadechl se a pokračoval: „Jak jsem vám řekl, maminko, je to velmi riskantní akce a nemůžeme si dovolit, aby někoho z nich chytili. Tak proto ty zbraně.“ „A ty ji máš, Staníku, také? Dobře víš, že jsem nikdy nic takového v domě nechtěla.“ „Ne, maminko, nebojte se, já ne. Já jsem jim jenom nabídl azyl, aby měli kde v bezpečí přečkat, než si opatří vysílačku. Tím moje role končí. Ale znovu vám opakuji, nikdo se to nesmí dozvědět. Vůbec nic nevíte!“ A slovo nic velmi zdůraznil. „A neříkejte o našem rozhovoru ani Vláďovi, zbytečně by byl vystaven riziku někdo další z rodiny. A kdo by tu pak s vámi a Zdeňkem zůstal, kdyby se na to přišlo a zavřeli mě? Za těchto okolností musíme počítat, bohužel, úplně se vším.“ Jak seděli u stolu, Marta vzala do dlaní jeho ruku a podívala se mu přímo do očí. „Jen mi slib jedno, Staníku, ... že budeš opatrný.“ „To víte, že budu, maminko.“

A když pronášel tato slova, dal si opravdu záležet na tom, aby vyzněla dostatečně sebejistě. Jistý si však nebyl ani trochu. Od tohoto večera Marta se Stanislavem o mužích, kteří stále obývali Hanušovic stodolu, už nikdy nemluvila.

VII.

Červenec 1949

Letní dny dál ubíhaly. I nadále se, hlavně po setmění, na statku objevovaly nečekané návštěvy, které (potají) vyhlížely Stanislava a za jeho doprovodu navštěvovaly stodolu. Tam šeptem a s velkou opatrností, často do ranních hodin, rokovaly se zbývajícími čtyřmi muži.

Na samém konci června, po jedné z návštěv, měl Maděra, muž mající celou skupinu „na povel“, nebývale dobrou náladu. „Stando!“ vítal Hanuše na půdě jejich stodoly. „Mám dobré zprávy. Brzy by konečně mohla bejt ta vysílačka. V noci za mnou dorazil Vráta Čílů, podařilo se mu přes spolužáka z průmyslovky navázat kontakt s hradeckou skupinou. Domluvili jsme se na spolupráci a prej nám její vůdce, nějaký Barta, vysílačku do pár dnů sežene. Bude v Hořiněvsi u Vráťovýho spolužáka Čapka. Hned prvního bysme ji mohli spustit.“ „No jo, ale jak se tam dostaneš?“ zeptal se zvědavě mladý Hanuš. „Vráta mě tam doveze na motorce...“ „A co

bude dál?“ vyzvídál Stanislav na Maděrovi. „Co bude dál? Budou se dít velké věci. Mám skvělejší kontakt – letitýho kamaráda, Honzu. Říkají mu Baron. To je ten, co tady taky párkrát byl, v tom tmavým autě. Znáám ho ještě z dob, kdy jsme byli v odboji. Vymyslel pár akcí, který by mohly bejt naší věci velmi prospěšný. Největší z nich je vyhození toho novýho tunelu u Paky, kterej maj za pár dnů slavnostně otevírat.“ „A proč ho chcete zlikvidovat?“ skočil mu do řeči Stanislav. „Nebud' hned tak nedočkavej! Kdybys mě nechal domluvit, tak by ses to dozvěděl,“ umravnil ho Maděra a zvažněl. „Podle toho, co Baron říkal, by u tý slávy měl bejt Zápotockej. Takže dál už to asi chápeš, ne?“ Hanušovi se vzrušením tajil dech. Bylo mu naprosto jasné, co mu Maděra právě naznačuje. „Chci tím říct,“ pokračoval Maděra, „že když se nám jó zadaří, tak ho u toho vodděláme. Baron už spočítal, kolik trhaviny je na ten tunel třeba, aby to klaplo. Tenhle chlap se zatraceně dobře vyzná. A kdyby se náhodou něco posralo, máme záložní plán. Kluci ho sejmou samopalama. Na provedení zase tolik nesejde. A co je nejdůležitější?“ Nechal absolutním tichem rezonovat svou otázku. „Že bychom tím dali komoušům docela slušnou ránu do týla. Baron slíbil, že nám pomůže všechno zorganizovat. Dokonce je schopnej sehnat i tu trhavinu, protože dělá důstojníka na vojenský škole kdesi na Moravě a k armádním skladům se nemá problém dostat. To je pecka, co?“ Stanislav přikývl. Zbylí tři muži dnes neřekli ani slovo, jen tu a tam souhlasně Maděrovi přikyvovali.